Szép magyar térkép 2001

A Térinformatika 2002/2 számának melléklete

Kiállítás megnyitó

A Szép magyar térkép pályázatot a Lázár deák Térképészeti Alapítvány immár hét éve indította útjára. Célja a hazai térképkultúra színvonalának növelése, a térképhasználók táborának szélesítése. Szívós ismeretterjesztéssel és – horribile dictu – reklámozással el szeretnénk érni, hogy egyre több ember igényelje a térképet, végezze munkáját térképpel, vagy ábrázolja munkája eredményeit térképen.

Az évenként megrendezett térképseregszemle jól illeszkedik az alapítvány ezen célkitűzéséhez.

A magyar kartográfiának hagyománya, iskolája van, és rangos a hazai térképészet, melynek mércéje mindig a nemzetközi színvonal!

Ez így volt a kezdetektől, és így van – mint azt a hét éve rendszeresen megrendezett „Szép magyar térkép" kiállításon bemutatott térképek zöme bizonyítja – ma is.

Az idei pályázati anyag, a közel 100 térkép igazolja állításom – elég végigsétálni a kiállításon, megszemlélni a publikált munkákat.

De mást is bizonyítanak ezek a térképek!

Az elmúlt évtizedek tudományos technikai fejlődése – kiváltképp az elmúlt húsz év számítástechnikai forradalma – az új digitális technológiák térhódításával, sőt hatalomátvételével járt.

Ezzel a paradigmaváltással, a földrajzi információs rendszerek létrejöttével, nemcsak a térhez kötött strukturális adatok feldolgozása alakult át, hanem a kartográfiai ábrázolás, a vizuális kép is változott.

A pályázati anyag ékes bizonyíték arra, hogy a magyar szakemberek, a térképeket készítő kartográfus kollégák, lépést tartanak a nemzetközi technológiai fejlődéssel.

Jó szívvel ajánlom a kedves érdeklődőknek a „Szép magyar térkép 2001" kiállítás megtekintését.

Dr. Klinghammer István
Rektor, ELTE TTK

Az Országos Széchenyi Könyvtár szolgáltatásai

A könyvtár beiratkozott olvasói, illetve a napijegyet váltó kutatók a gyűjtemény egészét használhatják. A keresést jól kiépített cédulakatalógus segíti. Előjegyzés után a kiválasztott térképeket, illetve más dokumentumokat a Térképtár olvasótermében lehet tanulmányozni. (Nyitva tartási idő: hétfő 13.00-17.00, kedd-péntek 9.00-17.00, szombat 9.00-13.00).

A dokumentumokról a könyvtár fotóműhelye többféle – színes és fekete-fehér, dia-, negatív és pozitív – felvétel készítését vállalja helyben történő, vagy postai úton tett megrendelések alapján.

A Térképtár 2000-ben csatlakozott a könyvtár integrált könyvtárkezelő rendszeréhez (Amicus). Jelenleg a térképek feldolgozása már csak a közös könyvtári adatbázisokban történik (katalógusunk, a LibriVision http://nektar.oszk.hu címen érhető el).

Elindult dokumentumaink digitalizálása is, mely szolgáltatásainkat jelentősen kibővíti majd. A digitalizált térképek elérhetővé válnak az internethasználók számára is, ahogy reprodukciós szolgáltatásunk is bővül: a már digitalizált térképekről digitális és kinyomtatott másolatok kérhetők a kutató által kívánt méretben. (E szolgáltatást a térképek digitalizálását is végző HM Térképészeti Kht. nyújtja, ahogy a már digitalizált térképek is folyamatosan felkerülnek a www.mhtehi.gov.hu/oszk címre. A digitalizálás előrehaladtával a tári anyag egyre nagyobb része elérhető lesz elektronikus úton, így reményeink szerint pár éven belül a térképtár már a kor színvonalán biztosítja a nagy értékű gyűjtemény használatát, kutatását.

A Kht. ügyfélszolgálatának címe:
Budapest, II. Fillér u. 12-14.
Tel.: 212-4540;
e-mail:mhterkepeszetikht@mhtehi.gov.hu;
www.mhtehi.gov.hu;).

Aktualitás

A Nemzetközi Térképkereskedelmi Társulás európai tagozata, az IMTA EAME 9. évi összejövetelével egy időben (2002. febr. 22-23.) lebonyolított „Best Paper Map 2001" versenyen a Kárpátia-Szarvas-Dimap: Magyarország 1:450.000-es autótérkép első díjat nyert.

Gratulálunk!

Színes térképek színvilága

A színharmónia kérdése a technika fejlődésével már nem csak a festészettek kapcsolatos művészetek belügyének számít, hanem a hétköznapi információ átadásában is egyre fontosabb a szerepe.

A színharmónia kutatásának során nem lehet elvonatkoztatni az összeillő színek megítélését annak környezetben játszott szerepétől, az embertől, annak kultúrájától, kifejező szándékától sem.

A színek részben asszociációs tartalmat is hordoznak, erre épülnek, pl. a domborzati térképek, ahol a hegyek barnák, a szántók sárgák, az erdők zöldek, a vizek kékek, stb.

A térképészetben, térinformatikában megjelenő, elvonatkoztatott adathalmazt hordozó térképek, grafikonok információ-átadásának is figyelem-felhívónak és könnyen memorizálhatónak kell lenni - (logikai színinformáció) - ugyanakkor harmóniára kell törekednie (esztétikai színinformáció). Egy színcsoport akkor tudja felhívni figyelmünket, ha kitűnik rendezettségével. A szín mindig a körülötte levő színekkel együtt fejti ki hatását, illetve fontos a színek térérzetmódosító szerepe is. Például egy bizonyos területű sárga színt nagyobbnak látunk, mint ugyanazt kékre színezve. Köztudott, hogy a meleg színek közelítenek, a hideg színek távolítanak, de amikor egymás mellett nézzük az alapszíneket a sárga előrelép, a lila besüllyed az alapba, a többi szín e kettő között helyezkedik el.

A térképek, grafikonok készítésénél nem csak alapszínekkel dolgozhatunk, hanem a különböző telítettségű, illetve tónusú színekből is összeállíthatunk harmónia együttest. Ilyen típusok a monokróm, komplementer, triád, illetve tetrád harmónia. Megszívlelendő szabály például, hogy a meleg monokróm színharmónia kiegyensúlyozottabb, ha „egy kis" hideg szín is megjelenik a kompozícióban, vagy fordítva.

A szemünk bármilyen helyzetben keresi az egyensúlyt, az egyszerű, harmonikus kompozíciókat. De ez nem sivár, egyhangú! Van olyan eset is, amikor a különbözőségeket akarjuk kihangsúlyozni, akkor is tudatosan élnünk kell a színek adta lehetőségekkel.

Nikl Katalin
színdinamikus

Munkában a zsűri

Mitől szép egy térkép?

A 2001-es bírálóbizottság tagjai közül minden bizonnyal nekem van a legnagyobb gyakorlatom az ún. kiadói kartográfiában. A pályázók nagy részét személyesen is ismerem, sőt különböző ismertetőjegyek alapján általában az egyes cégek térképeit is könnyen beazonosítom. Ettől függetlenül először mindig a térkép kolofonját keresem meg (készítő, kiadó).

Gyakorló térképkészítőként nem tudom kettéválasztani a térkép szépségét és jóságát (pontosságát, helyességét). Ha olyan területet ábrázol, melyet személyesen ismerek, akkor ezek tanulmányozásával kezdem a vizsgálódást. A kategóriák többségében szinte lehetetlen igazán újszerű megjelenéssel előállni. Ilyen szempontból számomra akkor szép egy térkép, ha optimálisan kiszolgálja a megcélzott felhasználói réteget, igazodik funkciójához. Emiatt sajnálom, hogy a laikusoknak talán kevésbé feltűnő és újszerű elemeket tartalmazó idegenforgalmi térképek egy része nem kapott díjat, mint például a Cartographia Őrség turistatérképe (igaz ez inkább 2000-es kiadású), és a Szarvas-Dimap: Magyarország 1:250 000 méretarányú autótérképei.

A térképek egy részének teljesen kötött a jelkulcsa (topográfiai térkép, tájfutó térkép). Ezekben az a szép, hogy grafikailag tökéletesen követik az előírást, és jól olvashatók.

Zentai László
ELTE TTK
Térképtudományi Tanszék

A „Szép magyar térkép 2001" és a „Magyar digitális térkép 2001" pályázat eredményei

A Lázár deák Térképészeti Alapítvány és az OSZK Térképtára által kiírt és lebonyolított versenyre 118 pályázat érkezett, melyeket a bíráló bizottság az alábbi kategóriákba sorolva értékelt:

A „Szép magyar térkép 2001" versenyre beküldött műveket az alábbi kategóriák szerint díjazta:

1. idegenforgalmi térképek és atlaszok,
2. tudományos térképek és atlaszok,
3. iskolai térképek és atlaszok,
4. kartográfiai sorozatok,
5. egyéb térképek.

A „Szép magyar térkép 2001" bíráló bizottsága e művek közül kategóriánként egy-egy, összesen öt darab első díjat, továbbá öt második díjat, és három harmadik díjat ítélt oda, nyolc pályaművet pedig dicséretben részesített.

1. Az idegenforgalmi térképek és atlaszok csoportjában

Első díjat nyert

- a **Cartographia Kft.** által kiadott, az *„Az Országos Kéktúra turistaatlasz és útikönyv"* című – két részben megjelent – kiadványa (Írott-kő–Budapest, Budapest–Hollóháza). Az atlaszok zömmel a kiadó korábbi turistatérképei alapján készültek, és a túraútvonalat teljesítők számára rendkívül jól használhatók. Az itt közreadott térképszelvényeket gondos helyszínelés és lektorált tartalom jellemzi. Jól csatlakozik a műhöz a túraútvonal szöveges, fényképekkel illusztrált részletes leírása.

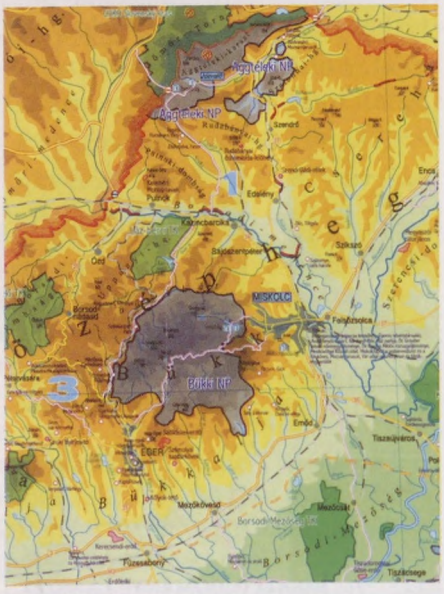

Második díjat nyert

- **Kis Melitta** és **Pápai Ferenc** kiadványa, a *„Házsongárdi temető"*. Fő értéke a kulturális értékek bemutatása, illetve a hagyományőrzés. Ötletesen kombinálja a térképi ábrázolást a síremlékek fényképes, gazdag illusztrációjával.
- Az *„Alföldi Kéktúra útvonala és igazolófüzete"* c. kiadvány, amelyet a **Tájoló '98 Bt.** készített. A kisatlaszszerű kiadvány a turisztikailag feltáratlan terület természeti és kulturális értékeit naprakészen mutatja be. A füzetet jól kiegészítik a szöveges, fényképekkel illusztrált oldalak.
- A **Paulus Térképszerkesztő Iroda** által készített *„Kiskunsági Nemzeti Park"* 1:90 000 méretarányú térképe. Hiánypótló alkotás, részletesen ábrázolja hazánk egyik első nemzeti parkjának területét. A kiadvány a táj jellegét bemutató fényképeket és rövid flóra-, illetve fauna leírásokat is tartalmaz.

Harmadik díjat nyert

- *„A dél-balatoni borút információs térképe"* c. kiadvány, melyet a **Topográf Térképészeti Kft.** nevezett be. Az egylapos, ingyenes kiadvány jól egyesíti magában a térkép és reklám információ eltérő igényeit. A kellően visszafogott térképhez jól illik a domborzatárnyékolás. A hátoldalon a hirdető pincészetek rövid, fényképes bemutatója található.
- A **GiziMap** által készített *„Map of Afghanistan and Surrounding Territory"* című térkép. A tartalmában és grafikai megjelenítésében (domborzatábrázolásában) egyaránt színvonalas kiadvány aktualitása miatt a világpiacon is keresett mű lehet.

Dicséretet kapott

- A **Paulus Térképszerkesztő Iroda** által készített *„Dráva ökoturisztikai térképe"* (1:50 000). A nagyközönség előtt turisztikailag alig ismert területet mutatja be, tartalmát a vízi turizmus sajátos igényeihez illesztve. A térkép grafikailag is igényesen kivitelezett, hátoldalán többnyelvű magyarázó szöveg segíti a térképhasználót.
- A **Tájoló '98 Bt.** által nevezett *„Duna-Dráva Nemzeti Park"* térképei, (1:30 000, Béda-Karapancsa, Gemenc). A térképek az elszórt részekből álló nemzeti park két fontos területét ábrázolják. A flóra és a fauna bemutatása mind a térképes oldalon, mind a többnyelvű hátoldalon központi szerepet kapott.
- A **Stiefel Eurocart Kft.** által kiadott *„Magyarország természetvédelmi területei"* falitérképe, mely részletes áttekintést ad hazánk védett területeiről. Jellegzetessége, hogy az újszerű grafikai hatásokkal kiemelt tematikát a térképre írt szöveges bemutatások kísérik.

2. A tudományos térképek és atlaszok kategóriájában

Első díjat nyert

- A **Cartographia Kft.** által készített *„Világatlasz"* 2. bővített kiadása. A mindenki által ismert és használt kartográfiai alapmű legújabb kiadása látványos információkkal bővült. A tematikus térképekkel tarkított ismeretterjesztő rész Földünket és környezetét természettudományos szemlélettel mutatja be. Az atlasz korábbi kiadásaiból ismert lapoktól eltérő az új oldalak grafikai megjelenése, de ez kellően ellensúlyozza jellegéből adódóan a „száraz" atlaszoldalakat.

Második díjat nyert

- A *„Magyarország vasúti személyszállítási térképe"*, melyet az **Alappont Mérnöki- és Térképszolgáltató Kft.** nevezett be. A vasúttérképek sajátos műfajához alkalmazkodó gondos kivitelezésű, részletes, informatív falitérképszerű kiadvány.

Harmadik díjat nyert

- *„Győr-Dél 1:50 000 méretarányú topográfiai térkép"* (L-33-24-A), mely a **HM Térképészeti Közhasznú Társaság** alkotása. Az 1:50 000 méretarányú topográfiai térkép a NATO-ban szabványos UTM vetületi rendszerében készült térképek egyik első példánya.

Dicséret

- Juhász Árpád *„Észak-Amerika"* útikönyvének térképillusztrációi, benevezte a **Kossuth Könyvkiadó Rt. és az ELTE Térképtudományi Tanszéke.** Az elegáns, példamutató grafikai megjelenésű könyv tartalmához tökéletesen illeszkednek a szépen megformált, tematikus és földrajzi térképek.
- *„A Mars többnyelvű tudományos ismeretterjesztő térképe"*, benevezte az **ELTE TTK Planetológiai Kör.** Jól elegyedik a

kiadványban a tudományos és az ismeretterjesztő funkció. A földábrázolás régi hagyományait követve a két félgömböt külön ábrázolja, feltüntetve a Mars felszínének sajátos domborzati elemeit és ezek elnevezéseit, valamint a Mars-szondák leszállási helyeit.

3. Az iskolai térképek és atlaszok csoportjában

Első díjat nyert

• *„Az ókori Kelet Kr.e. III-I. évezred"* című falitérkép, benevezte a **Stiefel Eurocart Kft.** Szépen és jól áttekinthető formában mutatja be az ábrázolt tematikát, kiemelve a legfontosabb kultúrák elhelyezkedését és történelmi vonatkozásait. A térkép utal mindazon gazdasági tevékenységekre is, amelyek befolyásolták az akkori kultúrák jellegét.

Dicséret

• Az *„Európa országai"* című falitérkép, mellyel a **Stiefel Eurocart Kft.** nevezett. A falitérképek sajátos műfajában a célhoz tökéletesen igazodva mutatja be Európa országait. Jól megválasztott színek, betűtípusok és betűnagyságok, megfelelő térképi részletesség segít az információ optimális átadásában. Hasznos oktatási segédlet.

4. Kartográfiai sorozatok kategóriájában

Első díjat nyert

• *„Magyarország, 1:450 000"* méretarányú térképsorozata, nevezte a **Kárpátia Térképműhely Kft., Szarvas András Térképészeti Ügynökség** és a **Dimap Bt.** A sorozat két térképe két külön tematikával egészíti ki az autótérképet: a domborzattal, illetve a közigazgatással. A térképek megfelelően igazodnak az új felhasználói igényekhez, tartalmazzák a földrajzi fokhálózati vonalakat is, megcélozva a GPS-használókat.

Második díjat nyert

• A **Székely és társa Kiadó Kft.** által benevezett *„Ortofotók"*, mely egy négy atlaszból álló sorozat (Budapest, Pécs, Nyíregyháza, Győr-Moson-Sopron megye). A kitűnő minőségű, igényes kiállítású légi fényképeket jól egészítik ki a professzionálisan elkészített térképi információk (utcanevek, áttekintő térkép). Az egyedi atlaszok igazi sorozatot alkotnak az egységes grafikai megjelenítés következtében, amit csak esetenként bont meg az adott városhoz, területhez illeszkedő speciális tematika (pl. Budapest hőképei).

Dicséret

• A **Paulus Térképszerkesztő Iroda** által készített *„Duna vízisport térképei"* (1:25 000). A Cartographia Kft. által kiadott négy térképfüzet a Duna teljes magyarországi szakaszát mutatja be a vízitúrázóknak optimális méretarányban. A korábbi, hasonló kiadványokból hiányzó mélységvonalas ábrázolás mellett a térképen olyan új objektumokat is feltüntetnek, mint pl. jachtkikötő, jet-ski pálya, fenékküszöb, kerékpárút.

5. Egyéb térképészeti kiadványok kategóriájában

Első díjat nyert

• *„The Mape of Hungari newly augmented by Ion Speede – London. 1626."* című mű facsimile jellegű kiadása, melyet a **DigiPel Kft.** nevezett be. A magyar térképészeti hagyományok ápolásának szép példájaként jelent meg ez a kiadvány, igen tetszetős kivitelben. Különösen névanyaga lehet fontos forrás a történeti névrajz számára. Örvendetes, hogy egy olyan térkép láthatott újra napvilágot, melyen egy akkori távoli ország – Anglia –, az érdekszférájába nem tartozó területet mutatott be.

Dicséret

• *„Európa 1:1 000 000 méretarányú dombortérképe"*, mellyel a **HM Térképészeti Közhasznú Társaság** nevezett. A monumentális, bár színezésében nem teljesen egységes mű rendkívül dekoratív, dísze lehet előadótermeknek, kiállítócsarnokoknak.

A Magyar digitális térképek 2001 kategória

Első díjat nyert

• A **Nemzeti Kataszteri Program Közhasznú Társaság** által készített *„Magyarország kataszteri térképrendszere"*, intelligens térinformatikai demonstrációs adatbázisa. Az állami alapfeladatként létrehozott rendszer lehetővé teszi az állami, földnyilvántartási feladatok végrehajtása mellett az egyéb közigazgatási, tudományos, műszaki alkalmazást is a felhasználási jogosultságnak megfelelően. A bíráló bizottság a számítástechnikai színvonalat, a grafikai kivitelezést, az intelligens térképet értékelte, nem pedig az adathozzáférési jogosultsághoz kötött adattartalmat.

Második díjat nyert

• A **Cartographia Kft.** *„Világatlasz"* CD-ROM-ja. Magyarország vezető térképészeti cége hatalmas munkával hozta létre világatlaszának digitális változatát. A vektoros térképek egyszerűen kereshetők, a tematika rétegenként változtatható, így a felhasználók számára bizonyos fokú interaktivitást is lehetővé tesz.

Harmadik díjat nyert

• A **Paulus Térképszerkesztő Iroda** webes térképe, mely a Hungary Network szerverén található weboldal, a *„http://map.hungary.com"*. Ez egy Magyarország autótérképet és egy részletesebb Balaton-térképet tartalmaz. Nagy előnye – főleg az előbbi esetében –, hogy tökéletesen illeszkedik a webes megjelenítés sajátosságaihoz, pl. a nevek mindig jól olvashatók maradnak.

Dicséret

• A **Földmérési és Távérzékelési Intézet** által készített térinformatikai adatbázisok weboldala, a *„http://fish.fomi.hu"*, mely az állami adattárakban meglévő és hozzáférhető adatokat, térképeket, légi fényképeket mutatja be összefoglaló módon, portálszerűen. A felhasználók sokáig kalandozhatnak a jól áttekinthető struktúrájú, naprakészen tartott honlapon.

Szépség – egykor és ma

A „Szép magyar térkép 2001" pályázat kapcsán Jankó Annamáriával, a Hadtörténeti Intézet és Múzeum Térképtárának vezetőjével Kummert Ágnes beszélgetett.

– Amikor a térkép szépségéről faggattalak a telefonban, azonnal a katonai felmérések térképeiről kezdtél mesélni...

– Valóban, számomra a szépség a katonai felmérés kézzel megrajzolt, aprólékosan kidolgozott, és ráadásul a kor technikai adottságaihoz képest precíz alkotásaihoz hasonlítható.

Az első katonai felmérés 1782-85 között zajlott. A térképek összesen két példányban készültek, a felmérők a terepi munka után saját kezűleg rajzolták meg a szelvényeket. Érdemes megnézni ezeket a lapokat: a rajzi finomságokat, a nevek megírását, az alkalmazott színárnyalatokat, a domborzatábrázolás vonalkázását. Egyszerűen fantasztikus, hogy az akkori műszerekkel milyen pontos térképeket készítettek. Ma már szinte elképzelhetetlen, hogy elődeink nemcsak a terepen állták meg helyüket, hanem művészi színvonalon tudtak rajzolni.

– Egy fénymásolatot nézegetünk. Valóban csak két példányban állnak rendelkezésre ezek a térképek?

– Igen, a felmérés során megrajzolt térképeket a Bécsi Hadilevéltárban helyezték el, és szigorúan őrizték. Maguk a térképek nem is kerültek ki onnan, csak a belőlük levezetett kisebb méretarányú térképeket használták a háborúk során, illetve békés napokban a térképet igénylő tevékenységekhez. Színes másolattal a térképtár is csak pár éve rendelkezik, előtte a fekete-fehér másolatokból dolgoztunk.

– A korszerű berendezésekkel is több mint egy évtizedig eltartó térképezések idején nem is értjük, hogyan tudták ezt a munkát a XVIII. században három év alatt elvégezni.

– Tulajdonképpen maga a felmérés szelvényenkét két nyáron tartott, télen pedig megrajzolták a térképet. Az 1:28 800 méretarányú térképmű készítésekor még nem állt rendelkezésre vízszintes háromszögelési hálózat, ezért a munkát az alapvonal-kijelöléssel kezdték, meghatározták a kezdőpontját – Pilis községhez tartozik ma ez a hely –, és onnan a négy égtáj irányában kimérték a szelvény határpontokat, majd ezután kezdődött a részletes felmérés. A felmérésben 60 szakember vett részt.

– A Hadtörténeti Intézet és Múzeum Térképtárában a régi térképeken túl a XX. század térképei is megtalálhatók?

– Rendelkezésre állnak a három katonai felmérés, valamint a katonai és a polgári térképészet termékei is, így az 1:25 000 topográfiai térképek és az EOTR szelvények egyaránt. Törekszünk arra, hogy minél teljesebb anyagot tudjunk megőrizni a következő nemzedékek számára a jelenkor alkotásaiból is. Sajnos csak kevés térképész cég tekinti fontosnak, hogy termékei ily módon is fennmaradjanak az utókornak. Itt megragadom az alkalmat, hogy biztassam a cégeket, küldjenek mintapéldányokat újabb kiadványaikból is, a gyűjtemény gazdagítására. Azok számára, akik még nem látogatták meg a térképtárat, el szeretném mondani, hogy munkájukhoz sok, hasznos alapanyagot gyűjthetnek nálunk.

– Térjünk vissza a jelenbe! A Szép magyar térkép pályázat bírálóbizottsági tagjaként milyen a fő szempontok szerint vizsgálod a pályaműveket?

– A mai térképeknél, főleg azoknál, amelyek olyan területet ábrázolnak, amit nem ismerek – tehát a helyességéről nem tudok ránézésre megbizonyosodni –, a színek harmóniája, a használt betűtípus, és a külső megjelenés alapján bírálok. A speciális díszítő elemeket a térkép típusától függően értékelem. Például az idegenforgalmi térképeknél mindig hálás dolog a piktogramok alkalmazása a nevezetességek kiemelésére.

Egy zsűritag-pályázó tapasztalatai

Hét „Szép magyar térkép" pályázat elegendő ahhoz, hogy összegezzük az eddigi tapasztalatokat.

A zsűri tagjait általában dr. Klinghammer István, a Lázár deák Alapítvány kuratórium elnöke jelöli ki, konzultálva az Országos Széchényi Könyvtár Térképtárának vezetőjével, dr. Plihál Katalinnal.

Én magam hivatalosan csak kétszer (1999, 2001) voltam a zsűri tagja, de az első alkalmon is jelen voltam, hogy fényképeket készítsek a bíráláton. A zsűri stabilitását és pártatlanságát biztosítja, hogy a tagok zöme a térképész szakmában szerzett tudományos minősítést, illetve szakmai elismertséget.

Gyakori bírálat a zsűri tagjaival szemben, hogy a kiadói kartográfiában járatlanok. Valószínűleg szerencsésebb ez a választás, hiszen a kiadói kartográfiában érdekeltek általában piaci versenytársak is.

1998 óta az értékelés több kategóriában zajlik.

A legtöbb térképet általában a várostérképek, turistatérképek, autótérképek kategóriájában nevezik be a

pályázók. Éppen ezekben a kategóriákban (idegenforgalmi térképek és atlaszok) érzem nehéznek az objektív döntést. Igazán korrekt akkor lehetne a bírálat, ha a terepen is ellenőriznénk a térképeket. Mivel ez lehetetlen feladat, így a zsűri alapvetően a kartográfiai ábrázolásmódot, a térképek használhatóságát vizsgálja.

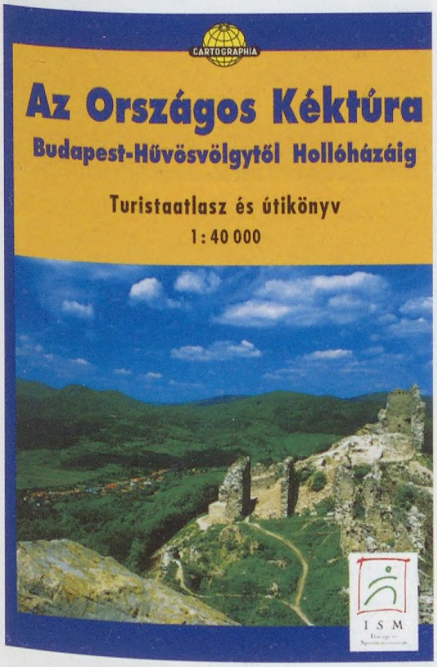

A további kategóriákban nemcsak a kevesebb pályázó miatt egyszerűbb a döntés. A tudományos térképek és atlaszok kategóriájában valódi tudományos értéket képviselő műveket neveznek. Mivel ezek elkészítése általában jóval időigényesebb, és több szakember közreműködését igényli, így logikus, hogy itt a pályázatra beküldött térképek száma viszonylag alacsony.

Az iskolai térképek és atlaszok kategóriája is hasonló, hiszen itt például célszerű ismerni a nemzeti alaptantervet, hogy a kiadó olyan térképet készíthessen, melyet megfelelő példányszámban el is tud adni.

2001-ben új kategóriaként jelent meg a digitális térkép, melyre 11 pályázat érkezett. Ezek értékelése jóval bonyolultabb, mint az eddigi csoportokba tartozó pályaműveké. A pályázatok kétféle formában érkeztek: CD-ROM-on, illetve webcím formájában. Utóbbi esetében a zsűri tagjai könnyen tudnak „előre dolgozni", azaz a zsűri értékelő összejövetele előtt már összehasonlíthatják a pályázatokat. A CD-ROM-ok a zsűritagok között körbejártak.

Az idei tapasztalatok alapján az a véleményem, hogy ebben a kategóriában a pályázati feltételeket jövőre célszerű lenne finomítani. A CD-ROM-on beérkezett pályázatok esetében csak olyan műveket lenne szerencsés fogadni, melyek kereskedelmi forgalomba kerültek, bárki megvásárolhatja azokat, korlátozás nélkül. Hasonló megkötés kevésbé szükséges weboldalak esetén, de az egyértelműség érdekében itt is célszerű kikötni, hogy csak a publikus, korlátozás nélkül hozzáférhető weboldalak nevezhetők.

További fontos kikötésnek érzem, hogy csak olyan műveket nevezzenek, melyekben dominálnak a térképek, illetve egyértelműen a kartográfia van a középpontjában. A 2001-es pályázatra beküldött 11 mű között legalább két olyan volt, melyben a térkép csak viszonylag mellékes szerepet játszott. Ettől még ezek az alkotások lehetnek kiválóak, de talán nem ezen verseny keretei között kellene értékelni őket.

Dr. Zentai László
ELTE
Térképtudományi Tanszék

A szépség összetevői

A térkép nem önmagában szép! Más szempontból értékeljük, mint ahogy ezt például egy műalkotás esetén tesszük. A térkép megjelenésének összhangban kell állni a céllal és a funkcióval, amire készítették. Amikor térképet készítünk, információkat közvetítünk, tehát a tájékoztatás, a használhatóság a fő szempont. A külső megjelenésnek is ezt kell elősegíteni.

A térkép szépségének két aspektusa a szakmai helyesség és az esztétikus külső.

Szakmailag meg kell felelnie a térképészet írott és íratlan szabályainak, tehát a síkrajzi elemek jelölése, a domborzatábrázolás módja - léte, nem léte -, a névrajz helyes arányainak eltalálása, az olvashatóság mind idetartozik. Fontos az információtartalom megfelelő sűrűsége, összhangban kell, hogy legyen a méretaránnyal. Például egy falitérkép esetén figyelembe kell vennünk, hogy ezt két-három méterről fogják nézni, tehát onnan is el kell tudni olvasni a neveket, nem tehetjük tele apró megírásokkal.

Harmóniát várunk az összképtől, tehát a keret, a betűtípus, a helyesen megválasztott térképkivágat és a színek mind-mind befolyással vannak a végeredményre, a szép térképre. A mai napig, a legintelligensebb térképező program esetén is személyes, hozzáértő közreműködést igényel a generalizálás, a térképrajz finomságának megfelelő megválasztása.

A számítógépes térképészetben a betűtípusok széles skáláját kínálják a programok a szerkesztőnek. Ezekből olyan készletet kell felhasználnunk, amely jól olvasható, és „nem nyomja agyon" a térkép egyéb tartalmát. Ez volt például a bizottság kifogása „A Magyar szent korona országai, 1914" falitérképpel kapcsolatban. Az archaikus betűk valóban illenek a témához, de a térképen teljesen olvashatatlanná váltak.

Már elődeink is szívesen díszítették a térképet, cikornyás kereteket, kiegészítő rajzokat tettek az ábrázolni kívánt területen kívüli részekre. Véleményem szerint a díszítést mértékkel kell alkalmazni, ekkor is a használhatóságot kell figyelembe venni. Csak akkor alkalmazzunk díszítést, ha ez ízléses és az információátadást szolgálja. A céltalan díszítés, a generalizálás fokának hibás megválasztása nemcsak a szépség, de az olvashatóság rovására is megy.

Györffy János, ELTE TTK
Térképtudományi Tanszék

Az Országos Széchényi Könyvtár térképtára

A fennállásának kétszáz éves évfordulóját ez évben ünneplő Nemzeti könyvtár Térképtára az ország egyik legnagyobb térképgyűjteményét őrzi. A ma mintegy 200 ezer darabos állomány elsősorban magyar vonatkozású kartográfiai műveket tartalmaz, és teljességre törekszik a magyar kartográfia múltja és jelene alkotásainak gyűjtése terén. A gyűjtemény magját a könyvtáralapító gróf Széchényi Ferenc saját, egykori térkép- és atlaszgyűjteménye képezi, a maga körülbelül 3200 térképével és 120 atlaszával. A gyűjtemény az 1802. évi alapítás óta folyamatosan bővül, ajándékozás, vásárlás és kötelespéldányok formájában.

Hungarica gyűjtemény

Jelenleg a Térképtár, amely 1939 óta a könyvtár önálló osztályaként működik, mintegy 85 ezer nyomtatott és 2800 kéziratos térképet, 4700 atlaszt, több mint 200 ég- és földgömböt, 100 dombortérképet és körülbelül 95 ezer kataszteri térképet őriz.

A tár anyaga ma az ország egyik legnagyobb hungarica térképgyűjteményének tekinthető, és az európai térképkészítés történetének számos jelentős darabját is őrzi. Hungarica gyűjteményünk számos értéke közül itt csupán néhány olyan művet említenénk, melyeket a Térképtárnak az utóbbi években – a hiányok pótlásaként, illetve a teljességre törekvés szempontját szem előtt tartva – sikerült beszereznie. Mindenekelőtt a legrégebb óta ismert Magyarországtérképünknek, az 1528-ban Ingolstadtban kiadott Lázár-térképnek későbbi, 16. századi kiadásait. Három kiadást, a Pirro Ligorio-féle 1559-es, a Claudius Duchetti-féle 1570 körül megjelent, és az utolsó ismert, az 1602-ben Giovanni Orlandi által közzétett kiadást. E rendkívül ritka művek megvásárlása után a könyvtár azzal büszkélkedhet, hogy a Lázár-térkép minden jelenleg ismert kiadásának egy-egy példányát őrzi. A Lázár-kiadások mellett számos további nagy értékű 16-17. századi Magyarország-térképpel gazdagodott gyűjteményünk az elmúlt években: tucatnyi, ma pusztán egyetlen, vagy csupán néhány példányban ismert térképpel, melyek egyik ősforrása Matthias Zündt 1567-es Magyarországtérképe volt. Így például Cornelis de Jode (1595), Nicander Philippus Fundanus (1595), Theodor de Bry (1596), Claesz Jansz. Visscher (1634), Cornelis Danckerts (1657), Wilhelm Pfann (1664).

Természetesen hungarica gyűjteményünk számos olyan, már korábban állományunkba került művet tartalmaz, mely az ország térképiábrázolás-történetének alapvető forrása, akár ország-, megye- és várostérképekről, vagy épp atlaszokról, az oktatás szolgálatában készült történelmi térképekről, föld- és éggömbökről legyen is szó.

Európai kartográfia produktumai

Térképtárunk a magyar vonatkozású térképek körén túl az európai kartográfia produktumainak jelentős értékeit is őrzi. Ezek között található számos XVI-XVIII. században kiadott alapvető fontosságú atlasz, így például Claudius Ptolemaiosz Geographia c. művének kiadásai (1541, 1578, 1605), Abraham Ortelius atlasza (Thearum orbis terrarum; hét különböző kiadásban), a Gerard Mercatori Atlas kötetei (öt kiadás), az amsterdami Blaeu-officina atlaszai (öt kiadás), vagy egy rendkívüli ritkaságú, ún. Lafreri-típusú, 16. század közepéről származó olasz atlasz.

Az elmúlt századok térképgyűjtőinek, nemeseknek, tudósoknak, mérnököknek, mindenekelőtt a könyvtáralapító gróf Széchényi Ferencnek köszönhetően meglepően nagy számú tengeri térkép is található a kollekcióban. Itt csak a XVII. századi holland tengerészeti kartográfia két kiemelkedő alakját, Hessel Gerritsz.-t és Willem Jansz. Blaeu-t említjük, akiknek három pompás és nagy értékű kéziratos hajózási térképét találhatjuk a gyűjteményben. Ezek között található H. Gerritsz.-nek 1621-ben készült Indiai-óceán térképe, mely a felfedezés-történet fontos forrása, Ausztrália nyugati partjának legkorábbi ábrázolása.

Matthias Greutter Földgömbje, amely 1632-ben Rómában jelent meg, egykor gróf Teleki Pál miniszterelnök dolgozószobájának dísze volt.

Térképészeti csemegék

Az önállóan kiadott térképek között is számos értékes és ritka mű található. Így Claesz Jansz. Visscher Germania falitérképe (1654), Eilhard Lubin Pomerániája (1618 körül), több holland, fólióméretű, díszkeretes országtérkép, vagy tucatnyi XVIII. században készült angol megyetérkép említhető példaként. Az amerikai kontinens fontos XVIII. századi készítésű térképeiből is értékes darabok találhatók a gyűjteményben. Többek között Lewis Evans, John Mitchell Észak-Amerika-térképei, Nicolas és William Scull Pennsylvania-, vagy Josua Fry és Peter Jefferson Virginia- és William De Brahm Dél-Karolina-térképe.

A fentebb kiemelt művek mellett számos további, XVI-XX. századi európai térképkészítő és -kiadó térképeit és atlaszait őrzi a térképtár – geográfiai, korográfiai, topográfiai és különféle tematikus térképeket és atlaszokat –, mely művek jelzik, hogy e kétszáz éves gyűjtemény az európai kartográfiai örökség szerves és fontos részét képezi.

Dr. Plihál Katalin
Az Országos Széchényi Könyvtár
Térképtárának vezetője